

УДК 342.553(477)

doi: 10.15421/171765

Місцева самоорганізація населення та її роль у становленні громадянського суспільства в Україні

В.П. Березинський

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
Дніпро, Україна*

Охарактеризовано самоорганізацію населення на місцевому рівні та визначено її роль у становленні громадянського суспільства в Україні. Зокрема, встановлено, що самоорганізація населення в широкому значенні є самостійна організація власної роботи, поведінки людьми (фізичними особами), які проживають у певному локалітеті. У вузькому значенні самоорганізації населення – це представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для реалізації та захисту будь-яких своїх законних прав та інтересів. Класифікувати місцеву самоорганізацію населення доцільно за місцем проживання (територіальна) та за інтересами (екстериторіальна). Основним елементом системи місцевої самоорганізації населення в Україні є органи самоорганізації населення, через які будуються довірчі взаємовідносини, співпраця влади та громадян і громади в цілому у вирішенні окремих питань місцевого значення.

Доведено, що місцева самоорганізація населення в Україні відіграє важливу роль у становленні громадянського суспільства, відображає рівень демократизації на локальному рівні й у державі в цілому. Досвід демократизації українського суспільства підтверджує, що демократія бере початок «знизу», тобто з особистої участі громадян у розв'язанні конкретних життєвих питань, які безпосередньо стосуються умов їхнього життя.

Ключові слова: територіальна і екстериторіальна місцева самоорганізація населення; співпраця місцевої влади і громади; органи самоорганізації населення; громадсько-публічна природа органів самоорганізації населення; коло завдань і принципи діяльності органів самоорганізації населення.

Local self-organization of population and its role in the development of the civil society in Ukraine

V.P. Berezinskiy

Oles Honchar Dnipro national university, Dnipro, Ukraine

The self-organization of population at the local level has been characterized and its role in the formation of the civil society in Ukraine has been defined. In particular, it has been found that self-organization of population in the broad sense is an independent organization of its own work, behavior, created by people (individuals), which live in a certain locality. In its narrow sense, the self-organization of population are representative bodies, created by residents, who live officially on the territory of a village, town, city or part thereof, aimed at the realization and protection of any of their legitimate rights and interests. Classification of the local self-organization of population is expedient by the place of residence (territorial) and in terms of interests (extraterritorial). The basic element of the system of local self-organization of population in Ukraine are the bodies of self-organization of population (BSP), through which trust relations, cooperation of the authorities with citizens and the community as a whole in solving certain issues of local importance are built. It is impossible to create effective local government without the bodies of self-organization of population, just as it is impossible to develop local infrastructure without knowing expectations, interests and wishes of the residents of the local community. These institutions have complex public and power nature, since they act as a form of public participation in solving local problems through powers granted to them, but function as NGOs.

It has been shown that in general the bodies of self-organization of population are focused on the protection of social, economic and cultural issues, such as the organization and activities of local self-performed in compliance with law; transparency; voluntarily taking on certain powers of the respective local council; territoriality; election; accountability and responsibility to the respective councils; accountability and responsibility to the residents who have chosen community organizations; financial and institutional independence.

It has been proven that the local self-organization of population in Ukraine plays an important role in the development of civil society, reflects the level of democratization at the local level and in the whole state. The experience of democratization of Ukrainian society confirms that democracy originates «from below», that is, with the personal participation of citizens in solving specific life issues that directly affect the conditions of their lives.

Keywords: territorial and extraterritorial local self-organization of population; cooperation of local authorities with the community; bodies of self-organization of population; public and powerful nature of bodies of self-organizing of population; the range of tasks and principles of activity of bodies of self-organization of population.

Цитування даної статті: Березинський В.П. Місцева самоорганізація населення та її роль у становленні громадянського суспільства в Україні / В.П. Березинський // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 4(144). С. 82-87.

Citation of this article: Berezinskiy, V.P., 2017. Mistseva samoorganizatsiya naselennya ta yiyi rol' u stanovlenni hromadyans'koho suspil'stva v Ukraini [Local self-organization of population and its role in the development of the civil society in Ukraine]. Scientific and theoretical almanac «Grani» 20; 4(144), 82-87. doi:10.15421/171765 (in Ukrainian).

Peer-reviewed; approved and placed: 12.03.2017

Местная самоорганизация населения и ее роль в становлении гражданского общества в Украине

В.П. Березинский

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Днепр, Украина

Охарактеризована самоорганизация населения на местном уровне и определена ее роль в становлении гражданского общества в Украине. В частности, установлено, что самоорганизация населения в широком смысле является самостоятельной организацией собственной работы, поведения людьми (физическими лицами), проживающими в определенном локалитете. В узком смысле самоорганизация населения – это представительные органы, создаваемые жителями, проживающими на законных основаниях на территории села, поселка, города или их частей, для реализации и защиты любых своих законных прав и интересов. Классифицировать местную самоорганизацию населения целесообразно по месту жительства (территориальная) и по интересам (экстерриториальная). Основным элементом системы местной самоорганизации населения в Украине являются органы самоорганизации населения, с помощью которых строятся доверительные взаимоотношения, сотрудничество властей с гражданами и общиной в целом в решении отдельных вопросов местного значения.

Доказано, что местная самоорганизация населения в Украине играет важную роль в становлении гражданского общества, отражает уровень демократизации на локальном уровне и в государстве в целом. Опыт демократизации украинского общества подтверждает, что демократия берет начало «снизу», то есть с личного участия граждан в решении конкретных жизненных вопросов, непосредственно касающихся условий их жизни.

Ключевые слова: территориальная и экстерриториальная местная самоорганизация населения; сотрудничество местной власти с общиной; органы самоорганизации населения; общественно-публичная природа органов самоорганизации населения; круг задач и принципы деятельности органов самоорганизации населения.

Постановка проблеми. Розвиток локальної демократії та реальна участь громадян у вирішенні питань місцевого значення є однією з найважливіших умов побудови громадянського суспільства. А вирішення проблем місцевого розвитку тісно пов'язане з розвитком системи місцевого самоврядування в Україні, однією зі складових якої є місцева самоорганізація населення, через яку здійснюється вплив громадян і громади в цілому на формування місцевої політики. Місцева самоорганізація населення є найбільш впливовою інституцією у житті місцевих спільнот і здатна акумулювати та задовольняти їх потреби та інтереси.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі становлення і розвитку місцевої самоорганізації населення досліджують такі українські вчені, як Л. Бойко-Бойчук, В. Бондаренко, Г. Борщ, Ю. Винокуров, Н. Гнидюк, В. Гуменюк, Л. Дорогань-Писаренко, І. Дробязко, С. Дубенко, М. Єременко, В. Ківель, І. Ковтун, Д. Кольцова, Б. Кравченко, О. Куленкова, О. Лашенко, В. Лактіонов, О. Литвин, І. Лопушинський, Б. Майгер, Н. Мішина, М. Мягченко, Н. Нижник, В. Опришко, О. Орловський, О. Остапенко, В. Полтавець, М. Пухтинський, І. Розпутенко, С. Саханенко, В. Сидорчук, Ю. Суміна, О. Титаренко, В. Фатєєв, В. Федотов, Ю. Шаров та ін.

Мета дослідження – охарактеризувати самоорганізацію населення на місцевому рівні та визначити її роль у становленні громадянського суспільства в Україні.

Виклад основного матеріалу. У системному вимірі самоорганізація – це процес, в перебігу якого створюється, відтворюється або вдосконалюється організація складної динамічної системи. Тому самоорганізація має місце в системах, що володіють високим рівнем складності і великою кількістю елементів, зв'язки між якими мають відносно стійкий характер [6, с. 123].

Що стосується самоорганізації населення, то її частіше всього визначають як самостійну організацію своєї роботи, поведінки людьми (фізичними особами), які проживають в якомусь одному місці [9, с. 346]. На думку Н. Мішиної, доцільно розглядати дефініцію «самоорганізація населення» в двох смислах – у широкому та вузькому. У широкому смислі самоорганізація населення – це самостійна організація своєї роботи, поведінки фізичними особами, які проживають на території адміністративно-територіальної одиниці строком понад шість місяців на рік. У вузькому смислі самоорганізація населення розкривається відповідно до використання у чинному законодавстві України, при цьому треба чітко визначити коло суб'єктів, які мають право створювати органи самоорганізації населення [10, с. 31]. Тобто йдеться про місцеву самоорганізацію як представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, пов'язаних з реалізацією та захисту будь-яких своїх законних прав та інтересів.

В Україні місцева самоорганізація має доволі тривалу історію. Виокремлюють такі основні періоди розвитку структур самоорганізації [4]:

1. Кінець 1920-х – 1940-ві роки – були створені територіальні депутатські групи, якими закладено основи радянської моделі самоврядування на рівні будинку – вулиця – квартал – мікрорайон.

2. 1950-ті роки – були створені комітети сприяння експлуатації будівель при домоуправліннях.

3. 1960-1980 роки – була утворена система будинкових, вуличних, квартальних громадських комітетів самодіяльності населення. Зокрема, 17 жовтня 1975 року Указом Президії Верховної Ради УРСР було затверджено Положення про громадські селищні, сільські, вуличні, квартальні, дільничні, домові комітети в Українській РСР. У Положенні передбача-

лося, що ці комітети організують виконання рішень зборів громадян, можуть скликати такі збори з ініціативи виконавчих комітетів місцевих рад або з власної ініціативи, виносити на розгляд зборів громадян питання із заслуховуванням пояснень та застосуванням засобів громадського впливу щодо осіб, які порушили громадський порядок, правила соціалістичного співжиття тощо.

4. Кінець 1980-х – початок 1990-х років – були створені органи територіального громадського самоврядування (ради і комітети мікрорайонів, житлових комплексів, будинкових, вуличних, квартальних, селищних, сільських комітетів). Після ухвалення в квітні 1990 р. Закону СРСР «Про загальні засади місцевого самоврядування і місцевого господарства в СРСР» відбувається збільшення кількості комітетів, розширення їх функцій, географії діяльності.

5. З середини 1990-х років – по теперішній час – відбувається удосконалення законодавства щодо місцевого самоврядування, місцевої самоорганізації населення. У цей період ОСН носили різні назви: «територіальні квартальні, дільничні і підрайонні депутатські групи міських та районних Рад», «селищні, сільські, вуличні, квартальні, дільничні, будинкові комітети громадської самодіяльності населення», «ради територіального громадського самоврядування», «загальні збори громадян за місцем проживання».

У сучасному значенні самоорганізацію населення розрізняють за інтересами («співтовариства інтересів») та самоорганізацію населення за місцем проживання («співтовариства місця») [5, с. 22]. А. Балобанов виділяє різні за природою типи самоорганізації населення у відповідності до типів груп осіб, які його здійснюють:

- територіальне (сусідське) самоврядування, яке базується на спільності місця проживання – будинок, квартал тощо;

- соціально-групове самоврядування, яке базується на постійній чи тривалій належності до однієї соціальної групи (етнічної, релігійної, вікової тощо);

- самоврядування професійних співтовариств, яке базується на належності до однієї професії;

- громадянське самоврядування в рамках асоціацій громадян, які об'єднуються для вирішення проблем, які мають загальноміське (загальнодержавне) значення [1].

У цілому публічно-політичні відносини на рівні територіальних громад здійснюються в «територіальному» чи «не-територіальному» сенсі. Наприклад, політика громад може бути спрямована на мікрорайон чи на частину міста (територіальний аспект), а може стосуватися групи людей, що мають спільну проблему чи інтереси – молодь, інваліди, митці тощо (не-територіальний аспект) [11, с. 428-429].

На нашу думку, у контексті місцевої самоорганізації населення можна розрізнити три принципи: територіальний, коли самоорганізація здійснюється людьми тієї місцевості, де вони компактно розташовані; екстериторіальний, коли самоорганізація здійснюється представниками різних районів; змішаний, який поєднує перший і другий принципи [2, с. 117].

Місцева самоорганізація населення в Україні в

основному реалізується у формах за місцем проживання, основними з яких є:

- органи самоорганізації населення (ОСН);
- об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ);

- житлово-будівельні (житлові) кооперативи;
- громадські організації, переважно із місцевим статусом [9, с. 348].

В Україні особливий правовий статус мають органи самоорганізації населення (ОСН), які визначаються як представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин. Саме через ОСН будуються довірчі взаємовідносини, співпраця влади та населення у вирішенні окремих питань місцевого значення. Без ОСН неможливо здійснювати ефективне місцеве самоврядування, так само, як неможливо розвивати місцеву інфраструктуру без урахування очікувань, інтересів та побажань мешканців територіальної громади [7, с. 25].

ОСН мають складну громадсько-публічну природу. З одного боку, вони виступають формою участі населення у вирішенні питань місцевого значення і здійснюють передані їм повноваження відповідних місцевих рад, що дає змогу характеризувати їх як орган публічної влади. З іншого боку, ОСН функціонують на громадських засадах, тому їх можна розглядати як специфічну форму самоорганізації громадян за місцем проживання – у межах мікрорайонів, вулиць, кварталів тощо. Це дає змогу характеризувати їх як громадські організації.

В українських реаліях створення ОСН виявляє свою доцільність лише там, де населення вже об'єдналося і становить діючу спільноту. В Україні, незважаючи на доволі обмежені повноваження, ОСН володіють певними перевагами. По-перше, вони формалізують факт об'єднання людей навколо вирішення певних проблем і є формою легалізації цього об'єднання. По-друге, ОСН здійснює лобювання інтересів населення в органах місцевого самоврядування.

Функціонування та подальший розвиток ОСН відкриває такі можливості:

- створення нових і модернізація діючих механізмів реалізації місцевої демократії;

- залучення населення до безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення, тим самим наближаючи процес прийняття рішень про надання відповідних громадських послуг до їх споживачів;

- суттєве розвантаження (а за великим рахунком – децентралізація) органів місцевого самоврядування від вирішення тих питань місцевого значення, які можуть бути ефективно вирішені населенням через передачу певних владних повноважень органам самоорганізації населення з відповідними фінансовими та матеріальними ресурсами.

Основними завданнями ОСН є:

1) створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України;

2) задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шля-

хом сприяння у наданні їм відповідних послуг;
3) участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм [13].

Надія Пеліванова визначає такі форми взаємодії ОСН з органами місцевої влади: залучення ОСН у розв'язання пріоритетних проблем громад з використанням механізму соціального замовлення; делегування місцевими радами ОСН додаткових повноважень; вироблення місцевими радами стратегій розвитку ОСН [12, с. 324-325].

Таким чином, інтереси, які можуть реалізовуватися та захищатися через ОСН, є переважно соціальними (наприклад, здійснювати контроль за якістю надаваних житлово-комунальних послуг та за якістю проведених у відповідних будинках ремонтних робіт; організувати допомогу громадянам похилого віку, інвалідам, самотнім громадянам, дітям-сиротам), економічними (вносити у встановленому порядку пропозиції до проектів місцевих програм соціально-економічного розвитку, до проектів місцевих бюджетів тощо) та культурними (організувати на добровільних засадах участь населення у здійсненні заходів щодо обладнання кімнат дитячої творчості, клубів за інтересами; сприяти збереженню культурної спадщини, охороні пам'яток історії та культури тощо) [9, с. 347].

Система ОСН містить три управлінські типи:

- вищий рівень: управи районів у містах, сільські, селищні управи;
- середній рівень: комітети мікрорайонів, житлових комплексів;
- базовий рівень: будинкові, вуличні, квартальні комітети, інші ОСН, створені за територіальною ознакою [8].

На локальному рівні (в актах місцевого самоврядування – статутах територіальних громад, рішеннях відповідних місцевих рад тощо) визначаються: система органів самоорганізації населення, процедура ініціювання їхнього створення, порядок надання дозволу на їхнє створення; власні та делеговані повноваження органів самоорганізації населення, повноваження їхніх посадових осіб; форми роботи органів самоорганізації населення та форми участі членів територіальної громади у їхній роботі; гарантії діяльності органів самоорганізації населення; порядок дострокового припинення повноважень органів самоорганізації населення. Так, у Статуті територіальної громади м. Дніпропетровська органам самоорганізації населення присвячено розділ VII [14], де визначається, що органи самоорганізації населення – це представницькі органи, що створюються частиною жителів, які проживають на відповідній території у межах міста. ОСН поділяються на такі види:

- будинкові комітети, які діють у межах одного або кількох будинків;
- вуличні комітети, які діють у межах однієї або кількох вулиць;
- квартальні комітети, які діють у межах одного або кількох кварталів житлової забудови;
- територіальні комітети, які діють у межах пев-

них мікрорайонів, житлових масивів, колишніх селищ чи поселень у межах міста (ст. 46).

При цьому будинкові, вуличні, квартальні комітети можуть діяти як самостійні органи самоорганізації населення і як складові, відповідно, вуличних, квартальних, територіальних комітетів за рішенням загальних зборів громадян, які обрали ці органи самоорганізації населення (ст. 48).

Організація та діяльність ОСН здійснюється з дотриманням принципів законності; гласності; добровільності щодо взяття окремих повноважень сільської, селищної, міської, районної в місті (у разі її створення) ради; територіальності; виборності; підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед відповідними радами; підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед жителями, які обрали орган самоорганізації населення; фінансової та організаційної самостійності [13].

Принцип законності означає, що у своїй діяльності органи ОСН керуються чинним законодавством України, при цьому вони діють за спеціально-дозвільним принципом «дозволено те, що передбачено законом» – на відміну від фізичних осіб, на яких розповсюджується принцип «дозволено все, що не заборонено законом». Адже перший принцип, поширюючи свій нормативний вплив на органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, суттєво обмежує цих суб'єктів у виборі варіантів чи моделі своєї поведінки, а другий принцип зумовлює зміст і спрямованість поведінки людини та всіх інститутів громадянського суспільства, яким гарантується можливість діяти будь-яким чином та у будь-який спосіб, не порушуючи індивідуальну свободу, права інших людей чи законодавчо встановлені заборони (див.: [3]). Принцип гласності максимально повно розкривається при створенні та у процесі функціонування органу ОСН. Цікаво, що за послідовністю першими вказано два принципи – підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед відповідними радами і тільки після цього – принципи підзвітності, підконтрольності та відповідальності органів ОСН перед жителями, які обрали цей орган. Виходячи із громадської природи органів ОСН, більш правильним було б спочатку наголосити на їх підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед жителями. Останній принцип – принцип фінансової та організаційної самостійності – поки що має здебільшого декларативний характер [7, с. 26].

Висновки. Таким чином, самоорганізація населення в широкому значенні визначається як самостійна організація власної роботи, поведінки людьми (фізичними особами), які проживають у певному локалітеті. У вузькому значенні самоорганізації населення – це представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для реалізації та захисту будь-яких своїх законних прав та інтересів. Класифікувати місцеву самоорганізацію доцільно за місцем проживання (територіальна) та за інтересами (екстериторіальна). Основним елементом

системи місцевої самоорганізації в Україні є органи самоорганізації населення, через які будуються довірчі взаємовідносини, співпраця влади та громадян і громади в цілому у вирішенні окремих питань місцевого значення. Без органів самоорганізації населення неможливо здійснювати ефективне місцеве самоврядування, так само, як неможливо розвивати місцеву інфраструктуру без урахування очікувань, інтересів та побажань мешканців територіальної громади. Дані інституції мають складну громадсько-публічну природу, оскільки вони виступають формою участі населення у вирішенні питань місцевого значення через надані їм владні повноваження, проте функціонують як громадські організації.

У цілому органи самоорганізації населення орієнтовані на захист соціальних, економічних та культурних питань. Організація та діяльність місцевої

самоорганізації здійснюються з дотриманням принципів законності; гласності; добровільності щодо взяття окремих повноважень відповідної місцевої ради; територіальності; виборності; підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед відповідними радами; підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед жителями, які обрали орган самоорганізації населення; фінансової та організаційної самостійності.

Місцева самоорганізація в Україні відіграє важливу роль у становленні громадянського суспільства, відображає рівень демократизації на локальному рівні й у державі в цілому. Досвід демократизації українського суспільства підтверджує, що демократія бере початок «знизу», тобто з особистої участі громадян у розв'язанні конкретних життєвих питань, які безпосередньо стосуються умов їхнього життя.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Балобанов А.Е. Местные сообщества в местном самоуправлении как образовательная задача [Электронный ресурс] / А.Е. Балобанов. – Режим доступа: http://log.gov.mpsf.org/bible_attachments/html/cd2/IZD_TXT/izd22/main.html.
2. Березинський В.П. Політична самоорганізація громад: сутність явища, синергія ефектів, форми прояву: Монографія / В.П. Березинський. – Д.: Освіта, 2013. – 320 с.
3. Веніславський Ф.В. Спеціально-дозвільний принцип у конституційно-правовому регулюванні / Ф.В. Веніславський // Вісник Акад. правових наук України. – 2009. – № 2. – С. 57-67.
4. Винокуров Ю.О. Самоорганізація населення – історичний досвід [Електронний ресурс] / Ю.О. Винокуров. – Режим доступу: http://sd.net.ua/2010/01/15/camoorganizacja_naselenija_storichnijj_dosvd.html.
5. Гришкін Ю. Где начинается «тихая революция»? / Ю. Гришкін // Муниципальная власть. – 2001. – № 2. – С. 20-22.
6. Дзьобань О.П. Системний вимір місцевого самоврядування: управлінські і самоорганізаційні процеси / О.П. Дзьобань, С.О. Руденко // Вісник Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Сер. Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – Х.: Право, 2012. – № 4(14). – С. 119-128.
7. Донченко О.І. Діяльність органів самоорганізації населення: теоретичний аналіз / О.І. Донченко // Вісник Одеського нац. ун-ту ім. І.І. Мечникова. Сер. Правознавство. – 2015. – Т. 20, вип. 2 (27). – С. 23-31.
8. Законодавчі ініціативи щодо статусу і повноважень органів самоорганізації населення в Україні: [аналітична записка] [Електронний ресурс] / Нац. ін-т стратегічних докл. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/485/>.
9. Мішина Н.В. Територіальна самоорганізація населення в Україні та її організаційно-правові форми / Н.В. Мішина // Актуальні пробл. держави і права. – Одеса, 2009. – Вип. 49. – С. 345-349.
10. Мішина Н.В. Термін «самоорганізація населення» в законодавстві та в доктринальній літературі України / Н.В. Мішина // Держ. управління: теорія та практика. – К.: 2006. – № 1. – С. 30-35.
11. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики / В. Парсонс; пер. з англ. – К.: вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2006. – 549 с.
12. Пеліванова Н. Органи самоорганізації населення в Україні як інститути місцевого самоврядування та громадянського суспільства / Н. Пеліванова // Наук. записки Ін-ту політ. і етно-нац. докл. ім. І.Ф. Кураса НАН України. – 2011. – Вип. 2 (52). – С. 321-331.
13. Про органи самоорганізації населення [Електронний ресурс]: Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>.
14. Статут територіальної громади м. Дніпропетровська [Електронний ресурс]: Прийнято Дніпропетровською міською радою ХХІІІ скликання 13 червня 2001 р. – Режим доступу: <http://dniprorada.gov.ua/uk/page/statut-teritorialnoi-gromadi-mista>.

REFERENCES:

1. Balobanov, A.E. Mestnye soobshchestva v mestnom samoupravlenii kak obrazovatel'naya zadacha [Local communities in local self-government as an educational task]. Access mode: http://locgov.mpsf.org/bible_attachments/html/cd2/IZD_TXT/izd22/main.html. (in Russian)
2. Berezyns'kyi, V.P., 2013. Politychna samoorganizatsiya hromad: сутnist' yavlyshcha, synerhiya efektyv, formy proyavu [Political self-organization of communities: essence of phenomena, synergy of effects, forms of manifestation]: Monohrafiya. Dnipropetrovs'k: Osvita, 320 p. (In Ukrainian)
3. Venislavs'kyi, F.V., 2009. Spetsial'no-dozvil'nyy pryntsyyp u konstytutsiyno-pravovomu rehulyuvanni [Specially-permissive principle in constitutional and legal regulation]. Visnyk Akademiyi pravovykh nauk Ukrainy 2, 57-67. (In Ukrainian)
4. Vynokurov, Yu.O. Samoorganizatsiya naselennya – istorychnyy dosvid [Self-organization of people – historical experience]. Access mode: http://sd.net.ua/2010/01/15/camoorganizacija_naselennja_storichnijj_dosvd.html. (In Ukrainian)
5. Grishkin, Yu., 2001. Gde nachinaetsya «tihaya revolyuciya»? [Where does the “silent revolution” begin?] Municipal'naya vlast 2, 20-22. (in Russian)
6. Dz'oban', O.P., Rudenko, S.O., 2012. Systemnyy vymir mistsevoho samovryaduvannya: upravlins'ki i samoorganizatsiyni protsesy [The systems measure of local government: management and self-organizing processes]. Visnyk Natsional'noyi yurydychnoyi akademiyi Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. Seriya: Filosofiya, filosofiya prava, politolohiya, sotsiolohiya 4 [14], 119-128. Kharkiv: Pravo, 2012, (In Ukrainian)
7. Donchenko, O.I., 2015. Diyal'nist' orhaniv samoorganizatsiyni naselennya: teoretychnyy analiz [Activities of bodies of self-organization of people: a theoretical analysis]. Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu imeni I.I. Mechnykova. Seriya: Pravoznavstvo 20, 2 [27], 23-31 (In Ukrainian)
8. Zakonodavchi initsiatyvy shchodo statusu i povnovazhen' orhaniv samorhanizatsiyni naselennya v Ukraini [Legislative initiatives regarding the status and powers of bodies of self-organization of people in Ukraine]: [analychna zapyska]. Access mode: <http://www.niss.gov.ua/articles/485/>. (In Ukrainian)
9. Mishyna, N.V., 2009. Terytorial'na samoorganizatsiya naselennya v Ukraini ta yiyi orhanizatsiyno-pravovi formy [Territorial self-organization of people in Ukraine and its organization and legal forms]. Aktual'ni problemy derzhavy i prava 49, 345-349. Odesa (In Ukrainian)
10. Mishyna, N.V., 2006. Termin «samoorganizatsiya naselennya» v zakonodavstvi ta v doktrynal'nyy literaturi Ukrainy [The term “self-organization of people” in the legislation and in doctrinal literature of Ukraine]. Derzhavne upravlinnya: teoriya ta praktyka 1, 30-35. Kyiv (In Ukrainian)
11. Parsons, V., 2006. Publichna polityka: Vstup do teorii y praktyky analizu polityky [Public Policy: An Introduction to the theory and practice of policy analysis]. Kyiv: vydavnychy dim «Kyievo-Mohylyans'ka akademiya», 549 (In Ukrainian)
12. Pelivanova, N., 2011. Orhany samoorganizatsiyni naselennya v Ukraini yak instytuty mistsevoho samovryaduvannya ta hromadyans'koho suspil'stva [Bodies of self-organization of people in Ukraine as institutions of local government and civil society]. Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etno-natsional'nykh doslidzhen' imeni I.F. Kurasa NAN Ukrainy 2 [52], 321-331 (In Ukrainian)
13. Pro orhany samoorganizatsiyni naselennya [On bodies of self-organization of people]: Zakon Ukrainy vid 11.07.2001 № 2625-III. Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>. (In Ukrainian)
14. Statut terytorial'noyi hromady m. Dnipropetrovs'ka [Regulations of territorial community of Dnepropetrovsk]: Prynyato Dnipropetrovs'koyu mis'koyu radoyu XXIII sklykannya 13 chervnya 2001. Access mode: <http://dniprorada.gov.ua/uk/page/statut-teritorialnoi-gromadi-mista>. (In Ukrainian)

*Березинський Володимир Павлович – професор, доцент, доктор політичних наук Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпро, пр. Гагаріна, 72*

*Berezinskiy Vladimir P. – Full Prof., associate professor, doctor of political sciences The Oles Honchar Dnipro national university
Address: 72, Gagarin av., Dnipro, 49010, Ukraine*